

تاریخ پذیرش:
۱۴۰۲/۰۴/۱۹
تاریخ انتشار:
۱۴۰۲/۰۶/۰۱

واکاوی سبک زندگی اسلامی ایرانی و ابعاد تمدن نوین اسلامی در گام دوم انقلاب اسلامی

ملت‌های اسلامی ظرفیت‌های عظیمی دارند که اگر از این ظرفیت‌ها استفاده شود، امت اسلامی به اوج عزت خواهد رسید. ما باید به این بیندیشیم، به این فکر کنیم، ایجاد تمدن عظیم اسلامی، هدف نهایی ماست.

بیانات مقام معظم رهبری مدظله‌العالی - ۹۸/۶/۲۷

چکیده:

رهنمودهای رهبر معظم انقلاب در بیانیه مهم گام دوم انقلاب اسلامی به دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی و لزوم نزدیک کردن انقلاب به آرمان بزرگش یعنی ایجاد تمدن نوین اسلامی، می‌تواند راهنمای عملی بالقوه جامعه کنونی تلقی شده و حلال بسیاری از موانع پیشرفت ایران اسلامی می‌باشد. عنایت مقام معظم رهبری به مسئله سبک زندگی و تأکید ایشان بر لزوم تشریح آن حاکی از اهمیت این مسئله از منظر ایشان و جایگاه آن در جامعه ایرانی است. سؤال تحقیق حاضر عبارت است از: نقش و جایگاه سبک زندگی و تمدن نوین اسلامی در بیانیه گام دوم چیست و به پرسش‌هایی درباره تمدن نوین اسلامی از دیدگاه معظم له پاسخ داده شده است؟ در مقاله حاضر با روش توصیفی - تحلیلی پس از بررسی مجموعه سبک زندگی و تمدن نوین اسلامی از منظر مقام معظم رهبری به نظر می‌رسد ایجاد و برپایی تمدن نوین اسلامی و احیای نظریه نظام انقلابی نیازمند بستری قوی و متناسب با نیاز جامعه و فرهنگ ایرانی و به خصوص سبک زندگی اسلامی ایرانی از منظر ایشان دارد. در حقیقت سبک زندگی مطلوب حضرت آقا مقوم و تثبیت‌کننده نظریه نظام انقلابی و در نتیجه منتهی به الگوی تمدن نوین اسلامی خواهد بود. بر اساس نتایج پژوهش حاضر، از دیدگاه مقام معظم رهبری گسترش و ترقی تمدن نوین اسلامی به همت و خرد دسته‌جمعی نیاز دارد که در سایه اخلاق، کار و تلاش، ایمان به خدا، عقلانیت، توانایی علمی، اقتصاد شکوفا، بر خورداري از رسانه‌های قوی و روابط بین‌الملل به وجود می‌آید.

علی سورانی*
سید مهدی موسوی شکیب**
سید محمد غفار نیکنام**

کلیدواژه: سبک زندگی اسلامی ایرانی، تمدن نوین اسلامی، گام دوم انقلاب اسلامی.

* مقدمه

و این امر هم ناشی از دیدگاهی است که آن‌ها نسبت به این جهان و انسان دارند؛ بنابراین نیازهای حقیقی انسان مانند سعادت، امنیت و آرامش روانی و معنوی حلقه‌های مفقود در زندگی انسان‌هایی است که در دنیای امروز به سر می‌برند. انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (ره) توانست خیزشی عظیم و تحولی بنیادین در ساختار سیاسی جامعه به وجود آورد. ایشان با مبارزه همه‌جانبه با فرهنگ سکولار

تمدن اسلامی با بعثت پیامبر (ص) شروع شد و با دستاوردهای مختلفی که در زمینه‌های گوناگون به دست آورد، توانست جایگاه والایی به خود اختصاص دهد، اما به مرور زمان و با گذشت چندین قرن دچار رکود شد.

توجه به ابعاد انسانی و الهی زندگانی انسان‌ها در دنیای امروز از جایگاه برجسته‌ای برخوردار نیست

* دکترای تخصصی علوم دفاع راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

** دکترای تخصصی روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد - Mousavi.shakib@gmail.com

*** کارشناس ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه امام خمینی (ره) قزوین

برای یافتن راه حل، نه در ایدئولوژی غربی، بلکه در اسلام مدرن است که فرهنگ غربی را رد می کند و تعهد به اسلام را راهنمای زندگی در جهان مدرن می داند. (هانتینگتون، ۹۹)

مقام معظم رهبری، تمدن اسلامی را فضایی می داند که انسان در آن فضا به لحاظ معنوی و مادی می تواند رشد کند و به غایات مطلوبی برسد که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است. زندگی خوب و عزتمندی داشته باشد، انسان عزیز، انسان دارای قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار، دارای سازندگی جهان طبیعت. تمدن اسلامی به این معنی است و هدف و آرمان نظام جمهوری اسلامی این است بنابراین تمدن نوین اسلامی، تمدنی است که ضمن پاسخ گویی به نیازهای طبیعی و مادی انسان ها بعد معنوی و روحی آنان را به سمت کمال و سعادت راهنمایی می کند. (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۸۳/۳/۲۲)

* بیان مسئله

در سال های اخیر، رهبر معظم انقلاب به مناسبت های گوناگون به مصادیق و مؤلفه های سبک زندگی اشاره کرده اند. بیانیه گام دوم انقلاب که ایشان در سال ۱۳۹۷ منتشر کردند، مهم ترین و بهترین مجال را برای تبیین دقیق تر سبک زندگی در سال های پس از انقلاب اسلامی گشوده است. همگام با وقوع تحولات گسترده در جهان و بازتاب آن در زندگی مردم ایران، رهبر معظم انقلاب سرفصلی را به سبک زندگی و به تلاش غرب برای تحمیل سبک زندگی فاسد خود به مردم ایران، اختصاص داده اند. رهبر معظم انقلاب در انتهای این بیانیه به صراحت بیان نموده اند: «تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان های بی جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی به کشور ما زده است؛ مقابله با آن جهادی همه جانبه و هوشمندانه می-طلبد که باز چشم امید در آن به شما جوان ها است». توجه رهبری به مسئله سبک زندگی و تأکید ایشان بر لزوم تشریح آن در مجالس دیگر به تفصیل و به صورت جداگانه، حاکی از اهمیت این مسئله از منظر ایشان و جایگاه آن در جامعه ایرانی است؛ بنابراین، به نظر می رسد، تحلیل چپستی سبک زندگی، تبیین

غربی و ایجاد تحولی بنیادین در فضای تیره ی حاکم بر جهان و با جایگزینی جهان بینی الهی در مقابل جهان بینی مادی و با احیای آموزه های اصیل اسلامی و تکیه بر توحید و خداباوری و نگاه موحدانه به جهان، توانستند بنیادهای تمدنی نوین را معماری نمایند که هدف اصلی آن رسیدن انسان به سعادت و قرب الهی است. ایشان با نگرشی مثبت به دین و با ارائه تفسیری نوین از آن توانستند ارزش های دینی را احیا نموده و بار دیگر دین را به عرصه ی زندگی مدنی انسان ها بازگردانده و اسلام را محور اساسی ساختارهای زندگی اجتماعی قرار دادند و تمدن نوین اسلامی را بر پایه آن بنا نمودند. در ادامه چنین تحولی مقام معظم رهبری با مطرح نمودن الزاماتی برای توسعه تمدن اسلامی، نظریه جدید را مطرح کرده اند. تمدن نوینی که در سایه آن، همه نیازهای «تمدن نوین اسلامی» مادی و معنوی انسان برآورده شود و این تمدن چیزی جز تمدن عظیم، منحصر به فرد و توحیدی اسلام نیست که این امر نشانگر ضرورت احیای چنین تمدن باشکوهی است.

* معناشناسی واژه تمدن

تمدن در لغت، چنین تعریف شده است: «شهرنشین شدن، خوی شهری گزیدن و با اخلاق مردم آشنا شدن، زندگانی اجتماعی؛ همکاری مردم با یکدیگر در امور زندگانی و فراهم کردن اسباب ترقی و آسایش خود». (عمید، ۱۳۸۹: ۵۳۰)

در اصطلاح نیز تمدن عبارت است از؛ برقراری نظم و هماهنگی در روابط انسان های یک جامعه که تضادها و تزاخم های ویرانگر را منتفی ساخته و مسابقه در مسیر رشد و کمال را قائم مقام آن ها بنماید، به طوری که زندگی اجتماعی افراد و گروه های آن جامعه، موجب بروز و به فعالیت رسیدن استعداد های سازنده آن ها باشد (جعفری، ۱۳۸۳: ۲۳۳). به عبارت دیگر، تمدن عبارت است از؛ تشکل هماهنگ انسان ها در حیات معقول با روابط عادلانه و اشتراک همه افراد و گروه های جامعه در پیشبرد اهداف مادی و معنوی انسان ها در همه ابعاد مثبت. مسلمانان به گونه ای چشم گیر به سوی هویت اسلامی می روند و تأکید دارند اسلام تنها راه حل آن است. احیای اسلامی، تلاشی

در زمینه‌ی ارتباط این بخش با سبک زندگی فرمودند: «اما بخش حقیقی، آن چیزهایی است که متن زندگی ما را تشکیل می‌دهد؛ که همان سبک زندگی است. این، بخش حقیقی و اصل تمدن است؛ مثل مسئله خانواده، سبک از دواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، نوع خوراک، نوع آشپزی، تفریحات، مسئله زبان، مسئله کسب و کار، رفتار ما در محل کار، رفتار ما در دانشگاه، رفتار ما در رسانه‌ای که در اختیار ماست، رفتار ما با پدر و مادر، رفتار ما با همسر، رفتار ما با فرزند، رفتار ما با رئیس، رفتار ما با مرئوس، رفتار ما با پلیس، رفتار ما با مأمور دولت، سفرهای ما، نظافت و طهارت ما، رفتار ما با دوست، رفتار ما با دشمن، رفتار ما با بیگانه؛ این‌ها آن بخش‌های اصلی تمدن است که متن زندگی انسان است». (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳)

حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای در بحث سبک زندگی، به مؤلفه‌های مترادف آن، یعنی روش زندگی و اسلوب زندگی اشاره کرده و رفتار فرد در خانه، اجتماع و محیط کار را عیار برای سنجش خود دانستند. (بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان و فعالان طرح صالحین، ۱۳۹۱/۹/۱) ایشان رفتار اجتماعی و شیوه زیست را یکی از ابعاد پیشرفت با مفهوم اسلامی ذکر و مطالبه سبک زندگی اسلامی - ایرانی را از سوی جوانان پای کار درخواست کردند: «... یک حرکت عمومی فکری به وجود بیاید برای تحول در این احساس‌ها؛ مثلاً اگر چنانچه ما بتوانیم این فکر را که «جنس خارجی بهتر است» از ذهن پاک کنیم. آن وقت خود مردم به‌طور طبیعی می‌روند دنبال کالای داخلی و برکات و خیرات این کار همه تحقق پیدا خواهد کرد. مطالبه سبک زندگی اسلامی - ایرانی، مطالبه فرهنگ دینی، مقابله با لابی‌گری و بی‌تفاوتی و بی‌حالی، مقابله با دین‌ستیزی و همه این‌ها باحوصله و صبر و تدبیر». (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۷/۳/۷)

رهبر انقلاب در ترسیم چگونگی شکل‌گیری سبک و شیوه زندگی، از هدف زندگی سخن به میان آورده‌اند و رابطه‌ای بین سبک زندگی و هدف انسان از زندگی ایجاد کرده‌اند. به تعبیر ایشان، «رفتار اجتماعی و سبک زندگی تابع تفسیر ما از زندگی است و هر هدفی

ضرورت و برشمردن مصادیق آن می‌تواند فتح باب ارزشمندی برای فهم دقیق از آن شده و مسیر را برای فهم سبک زندگی مطلوب از منظر معظم له هموارتر کند.

از سوی دیگر رهبر معظم انقلاب در بیانیه مهم گام دوم انقلاب اسلامی به دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی اشاره و بر لزوم نزدیک کردن انقلاب به آرمان بزرگش یعنی ایجاد تمدن نوین اسلامی تأکید می‌کنند؛ بنابراین واکاوی سبک زندگی اسلامی ایرانی و ابعاد تمدن نوین اسلامی نیازمند تحقیق و مطالعه بیشتر بوده و سؤال اصلی اینجاست نقش و جایگاه سبک زندگی و تمدن نوین اسلامی در گام دوم چیست؟ به عبارتی سبک زندگی در ایجاد تمدن اسلامی چه جایگاهی دارد؟ همچنین سؤال فرعی این تحقیق عبارت است از: ابعاد تمدن نوین اسلامی از منظر مقام معظم رهبری چیست؟ در عین حال به نظر می‌رسد با مرور دیدگاه مقام معظم رهبری سبک زندگی اهمیت بسیار حیاتی در ایجاد و برپایی تمدن نوین اسلامی دارد.

* روش‌شناسی پژوهش

پژوهش‌هایی که درباره تاریخ و تمدن انجام می‌شود، از نوع پژوهش‌های توصیفی - کیفی است. در پژوهش حاضر از روش توصیفی - تحلیلی با استفاده از منابع و روش اسنادی و مراجعه به کتابخانه و اینترنت استفاده شده است. در پژوهش‌های تاریخی معمولاً از تجزیه و تحلیل آماری استفاده نمی‌شود. به همین دلیل در بررسی حاضر بیشتر از روش معمول و رایج در پژوهش‌های تاریخی یعنی تحلیل محتوا استفاده شده است.

* سبک زندگی

رهبر معظم انقلاب، سبک زندگی را به صورت رفتار اجتماعی و شیوه زیستن تعریف و با اشاره به مسئله پیشرفت در تمدن اسلامی، سبک زندگی را زیرمجموعه تمدن اسلامی مطرح کردند. ایشان در همین راستا، دو بخش را برای تمدن اسلامی برشمردند: بخش حقیقی و بخش ابزاری. ایشان سبک زندگی را بخش حقیقی تمدن اسلامی دانستند و

حقوق دیگران، کار و تلاش پیشگام خواهد بود. (پور حسن، ۱۳۹۱)

* شاخصه‌های سبک زندگی اسلامی

در این بخش به سه شاخص سبک زندگی اسلامی مورد تأکید مقام معظم رهبری پرداخته می‌شود:

الف: شاخصه‌های اعتقادی

اعتقادات انسان و زندگی او بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند. اعتقاد به توحید؛ معاد، امامت از اصول اعتقادی اسلامی است. ریشه تمامی اعتقادات اسلامی؛ اعتقاد به معاد است در توحید محوری نظام حقوقی اسلام در قبال انسان مبتنی بر همین اصل توحید است. (جوادی آملی، ۱۳۷۵) فرد موحد هرگونه تبعیض میان افراد جامعه را امری نادرست می‌داند زیرا معتقد است خداوند همه را یکسان آفریده است. این اصل دیدگاهی مثبت و نگرشی سازنده به انسان‌ها و جامعه ایجاد می‌نماید. همچنین از یکی از نیازهای اساسی انسان نیاز به داشتن راهنما و هدایت‌گر است. مسئله امامت از مهم‌ترین مسائل قرآنی است و پیروی مطلق از دستورات و سیره ائمه از بنیادی‌ترین واجبات است. یکی دیگر از مبانی اعتقادی شاخصه‌های سبک زندگی اسلامی که تمام ابعاد سبک زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، اعتقاد به معاد است. معتقدان به معاد به خدا دل بسته‌اند و می‌دانند با مرگ به ملاقات خداوند می‌روند و لذا در خود احساس ناامیدی ندارند انسان معتقد به معاد مسئولیت‌پذیر است و حالت آماده‌باش دائمی دارد. (سوره طه آیه ۱۵) همچنین اصلاح نگرش انسان به دنیا و بی‌اعتنایی به جلوه‌های فریبنده آن، کنترل شهوات از مزیای این شاخصه سبک زندگی اسلامی است.

ب: شاخصه‌های اخلاقی

قرآن، اخلاق را جزو اهداف اصیل نبوت می‌شمارد و زندگی انسان در سایه اخلاق را زندگی سعادت‌مند معرفی می‌نماید. (عصر ۱) اخلاق وجه تمایز اساسی سبک زندگی اسلامی از غیر اسلامی است. از جمله اصول اخلاقی مورد تأکید اخلاق فردی و اخلاق اجتماعی است. اخلاق فردی اصولی است که به بیان ارزش‌های اخلاقی او در سبک زندگی فردی می‌پردازد. از جمله شاخصه‌های اخلاق فردی تأکید شده در قرآن

را برای زندگی معین کنیم، به‌طور طبیعی متناسب با خود، یک سبک زندگی به ما پیشنهاد می‌شود. (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳)

با توجه به نقش اندیشه و باور در شکل‌گیری سبک زندگی، رهبر معظم انقلاب هدایت عملی مردم را مکمل هدایت اندیشه آنان دانسته و در ارتباط با سبک زندگی فرمودند: «با بهترین روش‌ها مردم را به عبادت و طواهر و مصادیق دینی از جمله صدق، امانت، تقوا، ترک منکر، امر به معروف و سبک زندگی صحیح، هدایت کنید». بیانات در دیدار مدیران، مدرسان و طلاب حوزه‌های علمی استان تهران، ۱۳۹۵/۲/۲۵ ایشان همچنین ایمان را عامل مؤثر در سبک زندگی دانسته و افزودند: «مسئله ایمان، مهم است. ایمان به یک اصل، ایمان به یک لنگرگاه اصلی اعتقاد؛ یک چنین ایمانی باید وجود داشته باشد. بر اساس این ایمان سبک زندگی انتخاب خواهد شد». (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۷/۳/۷)

رهبر معظم انقلاب در همین زمینه، عمق بخشیدن به اعتقادات موروثی مردم را مهم برشمردند و خاطر نشان کردند: «باید با استدلال صحیح، اعتقادات موروثی که ممکن است در گذر زمان دچار زوال شده باشند، عمق ببخشید و به مسیر صحیح بکشانید». (بیانات در دیدار مدیران، مدرسان و طلاب حوزه‌های علمی استان تهران) بنابراین می‌توان گفت از منظر رهبر فرزانه انقلاب، سبک زندگی مسئله‌ای چندضلعی و چند محوری است که با همه ابعاد وجودی انسان گره خورده است و غفلت از آن شایسته نیست.

وجه تمایز تعریف از دیدگاه اسلام با دیدگاه غیر اسلامی در این است که شیوه و سبک زندگی در فرهنگ اسلامی بر گرفته از اندیشه‌ی توحیدی یعنی؛ قرآن و نظام عملی اسلام مبتنی بر شریعت، سیره و سنت ائمه‌ی اطهار، می‌باشد؛ اما در نگاه غیر اسلامی؛ فرهنگ و سبک زندگی؛ بر گرفته از نظریه‌های اجتماعی و نظام عملی فرد در جامعه؛ یعنی قانون است. با توجه به الگوهای ارائه‌شده در دین اسلام هر چه فرد از نظر سبک زندگی به سبک زندگی اسلامی و ائمه اطهار و قرآن نزدیک‌تر باشد، فرد موفق‌تری در جامعه محسوب می‌شود و در رعایت تقوی، عدالت،

نظام، ۱۳۹۰/۹/۲۱) و با اشاره به محقق شدن دو گام اول، یعنی بروز انقلاب اسلامی و استقرار نظام اسلامی، در بیان سومین گام، یعنی بروز انقلاب اسلامی و استقرار نظام اسلامی، یعنی دولت اسلامی، به ناکافی بودن اقدام‌های صورت گرفته در این راستا اشاره کرده و بیان کردند، به علل گوناگون هنوز دولت اسلامی به معنای واقعی تحقق نیافته است ایشان معنای شعار دولت اسلامی را هر چه نزدیک‌تر کردن اعمال فردی، رفتار مردم، رفتار بین خودمان و رفتار با نظام‌های بین‌المللی و نظام سلطه امروز جهانی به معیارها و ضوابط اسلامی می‌دانند. (بیانات در دیدار با اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۴/۶/۸) معظم‌له جامعه مطلوب را جامعه‌ای می‌دانند که از خصوصیات زیر برخوردار است: «... به عبودیت خدا می‌رسد، یعنی به معرفت کامل خدا می‌رسد، تخلق به اخلاق الله پیدا می‌کند، آن نهایت کمال انسانی است؛ بنابراین هدف نهایی آن است... خوب وقتی یک چنین جامعه‌ای به وجود آمد، زمینه برای ایجاد امت اسلامی، یعنی گسترش این جامعه هم به وجود خواهد آمد». (بیانات در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۷/۲۴)

* سبک زندگی مطلوب: حیات طیبه

رهبر معظم انقلاب تغییر در شکل زندگی مردم را هدف از بعثت انبیا خواندند و مطلوب‌ترین سبک زندگی را حیات طیبه دانستند و افزودند: «... یعنی فراتر از این حیات ظاهری یک چیزی وجود دارد که به آن گفته می‌شود حیات طیبه؛ آن چیست؟ آن همین زندگی است. در حالی که با ایمان باشد. زندگی احتیاج دارد به آب و به هوا و به خوراک و به علم و فناوری و به همه چیز؛ زندگی به همه این‌ها احتیاج دارد؛ منتها اگر چنانچه بدون ایمان باشد؛ این حیات نیست؛ مرده است. این را قرآن حیات نمی‌داند. حیات آن وقتی است که این مجموعه تحرکات زندگی و عوامل زندگی همراه بشود با ایمان؛ نور پیدا کند؛ مثل محیط ظلمانی است که در آن نوری تابانده می‌شود». (بیانات در دیدار اعضای مؤسسه عالی فقه و علوم اسلامی، ۱۳۹۷/۱۲/۱۳)

* سبک زندگی اسلامی؛ ابزار تحقق تمدن

عبارت‌اند از: کوشش در راه خدا، (عنکبوت/۶۹) ثبات در راه خدا، (فصلت/۶) ترک هوای نفس، (ص/۲۶) پاک‌دامنی. (نور/۳۰) اخلاق اجتماعی به زندگی فردی اجتماعی انسان‌ها معنی می‌دهد و روابط انسان‌ها را در سبک زندگی اسلامی بهبود می‌بخشد.

از جمله شاخصه‌های اخلاق اجتماعی و زندگی جمعی تأکید شده در قرآن عبارت‌اند از: قبح قتل؛ سرقت، کم‌فروشی (انعام / ۱۵۱ و مائده/۳۸) و لزوم وفاداری؛ امانت‌داری؛ عفو و گذشت (مائده / ۱ و آل عمران/۱۳۴) همچنین ائمه اطهار به احسان، دستگیری از نیازمندان، عیادت بیماران و معاشرت کریمانه سفارش کرده‌اند.

ج: شاخصه‌های حقوقی

حقوق اجتماعی و رعایت حقوق مردم، توجه به حق رنج کشیدگان، جایگاه مهمی در اندیشه‌ای سبک زندگی اسلامی دارد. حفظ کرامت انسانی از اصول این سبک زندگی است.

حقوق خانواده، به‌عنوان کوچک‌ترین نهاد اجتماع از شاخصه‌های اصلی سبک زندگی اسلامی است. در سبک زندگی اسلامی خانواده مقدس‌ترین نهاد جامعه به شمار می‌آید. تقویت رابطه عاطفی و وابستگی همسران، نقش مادری و پدری و روابط حسنه والدین با فرزندان و احسان به والدین. همچنین در سبک زندگی اسلامی به شاخصه‌های اقتصادی نیز باهدف تأمین رفاه دنیوی و اخروی انسان‌ها تأکید شده است. پرهیز از اسراف؛ تقدیر معیشت، رعایت اعتدال در مصرف، عدم وابستگی به ثروت.

* سبک زندگی مطلوب از منظر رهبر معظم انقلاب

رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۷۹ در جمع مسئولان و کارگزاران نظام در سخنان مهمی برای اولین بار از اهداف پنج‌گانه انقلاب اسلامی سخن به میان آوردند و ضرورت تحقق این اهداف را به مردم و مسئولان یادآوری کردند. ایشان فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی را در قالب مراحل پنج‌گانه انقلاب اسلامی، تشکیل نظام اسلامی، تشکیل دولت اسلامی، تشکیل کشور اسلامی، تشکیل دنیای (امت، تمدن) اسلامی ذکر کردند (بیانات در جمع کارگزاران و مسئولان

نوبین اسلامی

رهبر فرزانه انقلاب؛ مرحله سوم تحقق اهداف انقلاب اسلامی را که اکنون در آن قرار داریم؛ «تشکیل دولت اسلامی» بر اساس الگوها و معیارهای کاملاً اسلامی خواندند و افزودند: «تا وقتی این مرحله به طور کامل محقق نشده است؛ نوبت به «تشکیل جامعه اسلامی» نمی‌رسد و در این صورت؛ موضوع سبک زندگی اسلامی نیز صرفاً در سطح گفتمان سازی در جامعه باقی خواهد ماند». (بیانات در دیدار اعضای شورای عالی مرکز الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۵/۲/۶) ایشان الگوی پیشرفت اسلامی-ایرانی را لازمه تحقق «تمدن اسلام» خواندند و سبک زندگی اسلامی را ابزار تحقق این الگو و رسیدن به تمدن نوبین اسلامی دانستند. از منظر ایشان سبک زندگی مطلوب سبکی از زیستن است که در آن دین در محوریت و رأس تمام امور است ایشان می‌فرمایند: «یک طرف قضیه یک نظام اسلامی است که اقتصاد هست- حالا اقتصاد را مثال زدند- حکومت هست؛ فرهنگ هست؛ دانش روز هست؛ فناوری‌های جدید عالم هست؛ ارتباطات گوناگون اجتماعی هست؛ سبک زندگی هست؛ دائم تفکرات و نظریات جدیدی که در زندگی اثر می‌گذارند؛ دارد در دنیا به وجود می‌آید و صادر می‌شود؛ این‌ها هست. ما یک نظام داریم با این پدیده‌ها و با این حوادثی که پیرامونش و در درونش وجود دارد؛ این نظام باید اداره بشود با اسلام؛ با فکر اسلامی. فکر اسلامی در جنبه عملی؛ همان فقه اسلام است». (بیانات در دیدار اعضای مؤسسه عالی فقه و علوم اسلامی، ۱۳۹۷/۱۲/۱۳)

* حل مشکلات مردم عامل تعالی انسان مطلوب

رهبر انقلاب در بیاناتی با اشاره به ملاک‌های ارزشمندی یک تمدن، مؤلفه‌های ابزاری نظیر صنعت، علم اقتصاد موفق و... را برای تحسین و تمجید از این تمدن کافی ندانستند و تعالی انسان مطلوب را در گرو حل مشکلات داخلی در ارتباط با زندگی مردم دانستند و افزودند: «نمی‌شود یک تمدن را به صرف اینکه ماشین دارد، صنعت دارد، ثروت دارد، قضاوت کرد و تحسین کرد؛ در حالی که در داخل آن،

این مشکلات فراوان، سراسر جامعه و زندگی مردم را فراگرفته. اصل این هاست؛ آن‌ها ابزاری است برای اینکه این بخش تأمین شود تا مردم احساس آسایش کنند، با امید زندگی کنند، با امنیت زندگی کنند، پیش بروند، حرکت کنند، تعالی انسانی مطلوب پیدا کنند». (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، پیشین)

* عقل معاش: مفهومی هم‌ردیف با سبک زندگی

حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، با اشاره به همین توجه عمیق اسلام به مفهوم سبک زندگی و فرهنگ زندگی، از عقل معاش به مثابه مفهومی مترادف با سبک زندگی مطلوب اسلامی نام بردند و آن را بخش اصلی تمدن نوبین اسلامی دانستند. ایشان در تعریف عقل معاش فرمودند: «در معارف اسلامی، اصطلاح عقل معاش در مفهوم جامع خود، مترادف مفهوم سبک و فرهنگ زندگی است و در قرآن کریم نیز آیات فراوانی در این زمینه وجود دارد». ایشان همچنین معنای عقل معاش را فراتر از به دست آوردن پول دانستند و تأکید کردند: «عقل معاش، فقط به معنای پول درآوردن و پول خرج کردن نیست، چگونه پول در بیاوریم، چگونه پول خرج کنیم؛ همه این عرصه وسیعی که گفته شد، جزء عقل معاش است». (همان)

* بازگشت به اسلام

یکی دیگر از شاخصه‌های سبک زندگی مطلوب از منظر رهبر معظم انقلاب، اتکای پیشرفت اسلامی و شکل‌گیری تمدن نوبین اسلامی به رعایت بن‌مایه اصلی فرهنگ صحیح است و سه عامل خردورزی، اخلاق و حقوق، از مبانی کارگشای این هدف است. ایشان فرهنگ مطلوب اسلامی را تأمین‌کننده و پاسخگوی همه نیازهای بشری دانستند و خاطر نشان کردند: «در بحث سبک و فرهنگ زندگی، اسلام عزیز همه نیازهای انسان را برآورده می‌سازد و دانشوران حوزه و دانشگاه باید علاوه بر تلاش در فقه و حقوق، بحث اخلاق اسلامی و عقل و سلوک عملی اسلام نیز کارهای مترکم و باکیفیت انجام دهند تا نتایج این تلاش‌ها مبنای برنامه‌ریزی و تعالیم نسل‌ها قرار

گیرد». (همان)

* چالش‌های فراروی سبک زندگی از منظر رهبر معظم انقلاب

در سال‌های اخیر، رهبر معظم انقلاب اسلامی با حساسیت و هوشمندی کامل، بارها مسئله سبک زندگی و اهمیت آن در رویدادهای گوناگون را به مردم یادآوری کرده‌اند. ایشان پس از تبیین چیستی سبک زندگی و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر آن، با توجه به نو بودن بحث سبک زندگی در ادبیات و فضای گفتمانی کشور، به نوعی به آسیب‌شناسی عینی در این زمینه پرداختند و در این راستا توجه اذهان را به ۲۰ پرسش مهم در زمینه سبک زندگی ایرانیان معطوف کردند که این پرسش‌ها در سه بعد فردی، خانوادگی و اجتماعی قابل بررسی هستند: «چرا فرهنگ کار جمعی در ایرانیان ضعیف است؟ چرا در روابط اجتماعی حقوق متقابل رعایت نمی‌شود؟ چرا در برخی مناطق، طلاق زیاد شده است؟ چرا در فرهنگ رانندگی انضباط لازم رعایت نمی‌شود؟ الزامات آپارتمان‌نشینی چیست، آیا رعایت می‌شود؟ الگوی تفریح سالم کدام است؟ آیا در معاشرت‌های روزانه همیشه به هم راست می‌گوییم؟ دروغ چقدر در جامعه رواج دارد؟ علت برخی پرخاشگری‌ها و نابردباری‌ها در روابط اجتماعی چیست؟ طراحی لباس‌ها و معماری شهرها چقدر منطقی و عقلانی است؟ آیا حقوق افراد در رسانه‌ها و در اینترنت رعایت می‌شود؟ علت بروز بیماری خطرناک قانون‌گریزی در بعضی افراد و بعضی بخش‌ها چیست؟ چقدر وجدان‌کاری و انضباط اجتماعی داریم؟ توجه به کیفیت در تولید داخلی چقدر است؟ چرا برخی حرف‌ها و ایده‌های خوب در حد حرف و رؤیا باقی می‌ماند؟ ساعات کار مفید در دستگاه‌ها چرا کم است؟ چه کنیم ریشه ربا قطع شود؟ آیا حقوق کامل زن و شوهر و فرزندان به‌طور کامل رعایت می‌شود؟ چرا مصرف‌گرایی، برای برخی افتخار شده است؟ چه کنیم تازن هم کرامت و عزت خانوادگی‌اش حفظ شود و هم بتواند وظایف اجتماعی خویش را انجام دهد؟» (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، پیشین)

رهبر معظم انقلاب پس از طرح این آسیب‌ها، به چالش‌های مهم و عمده بر سر راه پیشرفت کشور اشاره کرده و همگان به‌ویژه نخبگان جامعه را به

* تکیه بر قوای عقلانی

ایشان راهکار دیگر برای رسیدن به سبک زندگی مطلوب را به‌کارگیری قوای عقلانی دانستند و در بیان چیستی عقل، جنبه‌های گوناگون آن به‌ویژه ناب‌ترین جنبه تعقل را مطرح کردند: «قوه عاقله چیست؟ عقل چیست؟ عقل در ادبیات اسلامی فقط آن دستگاهی نیست که محاسبات مادی می‌کند برای ما؛ نه العقل ما عبد به الرحمان و اکتسب به الجنان؛ عقل این است. «العقل یهدی و ینجی»؛ عقل این است. عقل باید بتواند انسان را تعالی بخشد. عقل در یک سطح، آن عاملی است که انسان را مقام قرب می‌رساند؛ در یک سطح پایین‌تر، عقل آن چیزی است که انسان را به سبک زندگی اسلامی می‌رساند؛ در یک سطح دیگر هم عقل آن چیزی است که ارتباط‌های مادی زندگی دنیا را تنظیم می‌کند؛ همه این‌ها کار عقل است». (بیانات در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها، ۱۳۹۷/۳/۲۰) به‌هر حال به نظر می‌رسد، ایشان افق و چشم‌انداز آینده انقلاب اسلامی را دستیابی به «تمدن اسلامی» می‌دانند. در نگاه ایشان، وقوع انقلاب اسلامی و تشکیل دولت اسلامی مقدمه‌ای برای شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی در آینده خواهد بود و در این مسیر روحیه نظام انقلابی بسیار اهمیت دارد. در عین حال ایجاد تمدن نوین اسلامی با نظریه انقلابی ارتباط تنگاتنگی دارد که بایستی بدان اشاره شود.

لزوم تشکیل گفتمان آسیب‌شناسی و علت-یابی چالش‌های موجود در بخش سبک و فرهنگ زندگی و ارائه راهکارها دعوت کردند. ایشان علت طرح فهرست‌وار این پرسش‌ها و ده‌ها پرسش مشابه دیگر را قضاوت یک تمدن بر اساس معیار پیشرفت در فرهنگ و سبک زندگی دانستند و به عوامل زیر به‌عنوان علل موفق نشدن ملت‌ها در رسیدن به سبک مطلوب زندگی و فرهنگ اسلامی اشاره کردند.

۱- ترویج شعار بی‌نیازی از مکتب اعتقادی

رهبر معظم انقلاب در راستای تبیین مشکلات بر سر راه ایجاد تمدن نوین اسلامی به مغالطه‌ای اشاره کردند که برخی فیلسوف-نماهای غربی و مقلدان داخلی آن‌ها صورت داده‌اند. ایشان این مغالطه را طرح شعار بی‌نیازی از ایدئولوژی و مکتب در حرکت اجتماع دانستند و در نفی این تفکر به سه مؤلفه ایمان، تلاش و پرداخت هزینه‌های لازم اشاره کردند و فرمودند: «این افراد می‌گویند جامعه را با ایدئولوژی و مکتب نمی‌شود اداره کرد؛ اما تمام تجربیات تمدن ساز؛ نشان می‌دهد که مکتب؛ هدایت‌کننده و اداره‌کننده حرکات عظیم اجتماعی است و بدون داشتن مکتب و ایدئولوژی و بدون «ایمان و تلاش و پرداخت هزینه‌های لازم»؛ هیچ تمدنی امکان تحقق نمی‌یابد».

۲- تقلید از فرهنگ غرب

یکی دیگر از چالش‌هایی که پس از انقلاب اسلامی همواره از دغدغه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی بوده و در بیانات متعدد در قالب الفاظ گوناگون بیان شده؛ مسئله تقلید بی‌چون و چر از مظاهر فرهنگ غرب است. ایشان به نفوذ تفکر تقلید از غرب در جامعه و نحوه زندگانی مردم اشاره کرده‌اند و نقش عده‌ای را در داخل کشور؛ کوبیدن بر طبل ترویج فرهنگ غرب دانستند: «ما البته بنای بر غرب‌ستیزی نداریم؛ اما بر اساس بررسی و تحقیق تأکید می‌کنیم که تقلید از غرب، هیچ ملتی را به جایی نمی‌رساند». (بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، پیشین) حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای؛ با استناد به تجربیات مکرر چند قرن اخیر ملت‌های دنیا خاصیت فرهنگ غرب را مهاجم بودن آن دانسته و خاطر نشان کرده‌اند: «فرهنگ غرب؛ اصولاً فرهنگی مهاجم است و به هر دلیلی در هر کشوری رواج یابد به تدریج فرهنگ و

هویت آن ملت را نابود می‌کند». ایشان در تحلیل فرهنگ غرب؛ به‌ظاهر و باطن فرهنگ غرب اشاره کرده و شرط رسیدن به تمدن اسلامی را پرهیز از تقلید فرهنگ غربی بیان کردند: «فرهنگ غربی فقط هواپیما و وسایل آسایش زندگی و وسایل سرعت و سهولت نیست؛ این‌ها ظواهر فرهنگ غربی است که تعیین‌کننده نیست؛ باطن فرهنگ غربی عبارت است از همان سبک زندگی مادی شهوت‌آلود گناه‌آلود هویت‌زدا و ضد معنویت و دشمن معنویت. شرط رسیدن به تمدن اسلامی نوین در درجه اول این است که از تقلید غربی پرهیز شود. ما متأسفانه در طول سال‌های متمادی، یک چیزهایی را عادت کرده‌ایم تقلید کنیم». از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی برخی از مهم‌ترین مصادیق این سبک از زندگی به شرح زیر هستند: «یکی از خصوصیات فرهنگ غربی، عادی‌سازی گناه است؛ گناه‌های جسمی را عادی می‌کنند. امروز این وضعیت در خود غرب به فضاحت کشیده شده؛ اول اینکه در انگلیس، بعد هم در بعضی از کشورهای دیگر و آمریکا. این گناه بزرگ هم جنس‌بازی شده یک ارزش! به فلان سیاستمدار اعتراض می‌کنند که چرا او با هم جنس‌بازی مخالف است. یا با هم جنس‌بازها مخالف است. ببینید انحطاط اخلاقی به کجا می‌رسد. این فرهنگ غربی است. همچنین فروپاشی خانواده، گسترش مشروبات الکلی، گسترش مواد مخدر». (همان) ایشان در بیاناتی دیگر، در بیان دلایل پرهیز از تقلید از فرهنگ غرب، به مهاجم بودن فرهنگ غرب اشاره داشته‌اند؛ به‌گونه‌ای که به تعبیر ایشان هر جارد پایی از وجود فرهنگ غرب به چشم می‌خورد، فرهنگ بومی آنجا نابود شده است. مقام معظم رهبری تمدن غربی را عامل منحنی‌کننده دیگر فرهنگ‌ها دانسته و همگان را به دوری از تقلید‌گرایی از آن تشویق کردند: «برای ساختن این بخش از تمدن نوین اسلامی، به شدت باید از تقلید پرهیز کنیم؛ تقلید از آن کسانی که سعی دارند روش‌های زندگی و سبک و سلوک زندگی را به ملت‌ها تحمیل کنند امروز مظهر کامل و تنها مظهر این زورگویی و تحمیل، تمدن غربی است». ایشان راهکار مهم برای مواجهه مرض تقلید از فرهنگ غرب را فرهنگ‌سازی می‌دانند و از ضرورت مواجهه تدریجی این آسیب سخن به میان می‌آورند: «باید

با فرهنگ‌سازی لازم، یک حرکت تدریجی در زمینه اصلاح این مسئله ایجاد شود». (همان)

از منظر مقام عظمای ولایت راهکار مهم دیگر برای مقابله با رواج سبک زندگی غربی، لزوم تمسک به سبک زندگی قرآنی است. ایشان سرمشق قرار دادن معیار ارزشمندی به نام قرآن را لازمه درمان این آسیب دانستند و با بیان آیه ۱۱۶ سوره انعام فرمودند: «... اما اینکه حالا اکثریت مردم دنیا این جور حرف می‌زنند، این جور رفتار می‌کنند، ما باید عقل خودمان را، دین خودمان را، هدایت الهی را معیار قرار دهیم برای رد و قبول. امت مؤمن و مسلم آن امت و ملتی است که معیار را از قرآن می‌گیرد، از هدایت الهی می‌گیرد؛ این می‌شود معیار». (بیانات در محفل انس با قرآن کریم در اول ماه رمضان ۱۴۳۴، ۱۹/۴/۱۳۹۲)

۳- ترویج سبک زندگی غربی

رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب با گوشزد کردن خطر ترویج اخلاق و سبک زندگی غربی از سوی مروجان این فرهنگ در داخل کشور، هدف این افراد را به انحراف کشاندن انقلاب اسلامی ذکر کردند. از منظر ایشان این افراد تحت پوشش عناوینی، نظیر تحول شخصیت ایرانی و پیوستن به جهانی شدن، درصددند حاکمیت ایران و مسیر انقلاب را در قالب یک پروژه غربی - آمریکایی تغییر دهند یا اصلاح کنند. راه اصلاح یا تغییر از دل اعتقادات، باورها و رفتارهای مردم میسر می‌شود و از این رو آنان همه تلاش خود را برای نفوذ در فرهنگ و سبک زندگی مردم به کار بسته‌اند. از جمله تلاش‌های این افراد در این مسیر می‌توان به تدوین اسناد بین‌المللی همچون سند ۲۰۳۰ و تولیدات بی‌شمار رسانه‌ای اشاره کرد.

ایشان در ضمن برشمردن عیوب و مشکلات جامعه ایران در طول زمان، با تأکید بر تلاش برخی در داخل کشور برای نیل به این هدف، افزودند: «یکی از عیوب ما و جوامع ما در طول زمان این بوده است که گاهی فرهنگ خود را متأثر می‌کردیم از فرهنگ بیگانگان. کسانی این را در میان جامعه ما و کشور ما به‌عمد ترویج کردند؛ ما را سوق دادند به سمت زندگی کسانی که دل‌وجانشان خالی بود از نور معنویت؛ در سبک زندگی، در کیفیت پوشش، در کیفیت راه رفتن، در کیفیت معاشرت‌ها و ارتباطات اجتماعی. اگر کسی

هم به آن‌ها اعتراض کرد، گفتند که دنیای امروز این‌جوری است». (همان)

۴- تغییر باور، هویت و شخصیت مردم

یکی دیگر از چالش‌های پیش روی سبک زندگی از منظر رهبری، تغییر باورها، هویت و شخصیت مردم است که با آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی نیز بی‌ارتباط نیست.

بدون شک مهم‌ترین عنصری که در موجودیت هر جامعه نقش اساسی دارد هویت آن جامعه است. هویت به‌منزله‌ی شناسنامه و اعتبار یک ملت است هویت هر ملتی ریشه در تاریخ باورها و آداب و رسوم آن ملت دارد و همین امر نوع رفتار جمعی و شخصی افراد آن جامعه را با جهان اطراف و نیز با شهروندان درون یک اجتماع، مشخص می‌کند. (اشراقی، ۱۳۸۴: ۱۰۶)

گاهی تغییرات هویتی افراد شیوه‌هایی از زندگی را به دنبال می‌آورد که با عقاید و ارزش‌های جامعه ناسازگار است. عقاید و ارزش‌هایی که هویت فرهنگی جامعه را می‌سازند، مورد تردید قرار می‌گیرند؛ و ثبات خود را از دست می‌دهند. در نتیجه جامعه دیگر نمی‌تواند از عقاید و ارزش‌هایش دفاع و آن‌ها را حفظ کند. در این صورت، راه برای تحول هویت فرهنگی باز می‌شود و جامعه تغییر می‌کند. مقام معظم رهبری در مورد تحول هویتی معتقدند تحول دو جور است. ما در کنار تحول بایستی یک ثبات داشته باشیم... ثبات در اهداف، آرمان‌ها و در خطوط اساسی و تحول در ابزارها، شیوه‌ها و ساختارهای تشکیلاتی بر طبق نیاز... (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶/۰۶/۱۸)

حضرت امام خمینی (ره) در مورد هویت‌سازی خاطر نشان‌کنند: «بارها تذکر داده‌ام که باید ایرانی بسازیم که بتواند بدون اتکا به آمریکا و شوروی و انگلستان، این جهان خواران بین‌المللی؛ استقلال خویش را به دست گیرد و روی پای خود بایستد و هویت اصیل را به جهان عرضه کند». (صحیفه نور، ۹۱: جلد ۸) این مطلب مؤید این است که هویت اصیل ایرانی نه تنها از هویت غرب چیزی کم ندارد بلکه این پتانسیل را دارد که به جهانیان نیز عرضه شود.

هویت اسلامی ایرانی از دیدگاه امام خمینی (ره) نیز برخاسته از جهان‌بینی تشیع، همراه با پذیرش و قبول فرهنگ ملی است. ملی‌گرایی به معنای آن، نه آنچه

از بی‌هویتی جوانان که آینده‌سازان کشورند باید به‌درستی تفهیم و منتقل شود تا آنان بتوانند در مقابل حمله‌های بیگانگان مقاومت کنند. معظم‌له در این باره می‌فرماید: «جوان را با هویت بار بیاورید اگر جامعه‌ای احساس هویت نکرد، صداها بلند تحکم‌آمیز راحت او را مغلوب خواهد کرد». (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷/۰۳/۲۲) همچنین تأکید دارند که باید جوان را به هویت ملی و باورهای ملی خودش پایبند کرد؛ طوری که افتخار کند که ایرانی است و افتخار هم دارد واقعاً افتخار دارد ایرانی بودن؛ آن هم ایرانی که امروز به خاطر مواضع سیاسی‌اش و مواضع بین‌المللی‌اش در دنیای اسلام، عزیزترین است. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۰۷/۱۳) تقویت هویت ایرانی - اسلامی در عصر جهانی شدن، از مهم‌ترین راهکارهای مقابله با تهاجم فرهنگی نسبت به ایران اسلامی است. مقام معظم رهبری درباره تربیت دینی و تقویت هویت ایرانی تأکید دارند که جوان ایرانی باید حقیقتاً به ایرانی بودن خود افتخار کند و علاوه بر تکیه‌بر موارث تاریخی و فرهنگی این سرزمین بزرگ از موقعیت کنونی ایران اسلامی مفتخر و سرافراز باشد. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۰۷/۱۳) روحیه‌ی برخاسته از تفکر هویت اسلامی - ایرانی اجازه تسلط دیگران به سرنوشت خود را نمی‌دهد، به عقیده معظم‌له انقلاب اسلامی توانسته تفکر استقلال و خودباوری را در وجود ملت شعله‌ور سازد. اگر انقلاب اسلامی تنها توانسته باشد؛ روح خودباوری را، روح احساس عزت و هویت را به این ملت و این کشور و ماها برگردانده باشد سالیان سال باید شکر گزارش بود. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۰۷/۱۳) معظم‌له معتقدند که هویت ایرانی - اسلامی دو روی یک سکه‌اند و نسبت به حرف‌های غرب‌گرایانه جدایی هویت ایران یا هویت اسلام به‌تنهایی هشدار می‌دهند آنچه که واقعاً وجود خارجی دارد هویت ایرانی - اسلامی است اهمیت هویت ایرانی - اسلامی به این است که در مقیاس ایرانی و اسلامی و سطح جهانی تأثیرگذار است؛ یعنی چیزی که دیگر ملت‌ها هیچ کدام این‌ها را ندارند بر این اساس ایشان ادعاهای غربی مبتنی بر تفکیک هویت ایرانی از هویت اسلامی را پوچ و بی‌ارزش و مغایر

که صحیح روبرو روی اسلام عرض اندام می‌کند. (امام خمینی، ۱۳۶۵: ۱۰۸)

هویت ملی در جمهوری اسلامی ایران هویت باورها و ارزش‌ها است که مقام رهبری هدف از دفاع از آن را حفظ منافع ملی استقلال، آزادی، عدالت اجتماعی، قدرت و امنیت ملی دانند: «ایدئولوژی به دنبال تأمین و حفظ منافع ملی است و هویت یک ملت محسوب می‌شود». (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷/۰۴/۳۰)

هویت ملی از منظر مقام معظم رهبری چنین بیان شده است که ما ملتی هستیم مسلمان ریشه‌دار در تاریخ و انقلابی این هویت ما است مسلمانی ما، عمق تاریخی ما و انقلابی بودن ما سه عنصر اصلی است که هویت ملت ما را تشکیل می‌دهد. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۶/۰۳/۲۲) بدین ترتیب جمهوری اسلامی ایران، از پیش‌تیبانی هویت ملی برخاسته از مفاهیم هویت بخشی دو اندیشه ایران باستان و فرهنگ اسلامی برخوردار است که پایه‌های محکم ارزش‌ها و باورهای هویت ملی را می‌سازند.

مقام معظم رهبری ساختار هویت جمهوری اسلامی ایران را الگو گرفته از هویت مردم و عزم و ایمان آن‌ها می‌دانند، مقام معظم رهبری در این باره معتقدند جمهوری اسلامی هویتی غیر از هویت مردم و ایمان مردم و عزم مردم ندارد. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۱۱/۰۶) کارکرد هویت در جامعه قوام بخشی به زندگی اجتماعی افراد است، اگر افراد در وضعیت بحران هویت اجتماعی قرار گیرند نقش خود را در جامعه از دست خواهند داد و قادر به ایفای نقش خود در جامعه نخواهند بود لذا برای پذیرش مسئولیت اجتماعی نیاز به احساس هویت است.

«حالاً این هویت گاهی هویت ملی است، گاهی هویت دینی است گاهی هویت انسانی است، شرف است؛ هر چه با هویت باید بار ببیند. خوشبختانه امروز جامعه اسلامی - ایرانی ما یک هویت ریشه‌دار و تاریخی و قوی و قابل استقامتی دارد». (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۶/۰۳/۲۲). از طرفی برای این که جامعه گرفتار بحران هویتی، نشود لازم است هویت مستقل خودش را حفظ و صیانت کند تا بتواند در سایه‌ی آن از وحدت ملی، منافع ملی، استقلال ملی و انسجام ملی بهره‌مند شود. هویت بخشی به نسل جوان و جلوگیری

موضوع تأکید داشته‌اند. معظم له فرهنگ را معنای خاص، «ذهنیات و اندیشه‌ها و ایمان‌ها و باورها و سنت‌ها و آداب و ذخیره فکری و ذهنی» یک ملت می‌دانند و با اصرار بر مورد توجه قرار دادن فرهنگ در محافل نظام جمهوری اسلامی ایران، ارزش و جایگاه فرهنگ را عاملی تلقی کرده‌اند که دشمنان انقلاب اسلامی را با توسل به آن از تهاجم نظامی به تهاجم فرهنگی تغییر جهت داده و تلاش کرده‌اند از طریق فعالیت‌ها و برنامه‌های تخریبی به فرهنگ ضربه بزنند. ایشان فقر علمی را عاملی برای تأثیر گذاری از فرهنگ بیگانه دانستند و در تحلیل ارتباط بین دانش و سبک زندگی غربی فرمودند: «دانش، آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است و دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت، نفوذ و قدرت دو بیست ساله فراهم کند و با وجود تهیدستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی، با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آن‌ها را به دست گیرد. ما به سوءاستفاده از دانش مانند آنچه غرب کرد، توصیه نمی‌کنیم، اما مؤکداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمه دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم». همچنین «تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و سیاسی و دینی به کشور و ملت ما زده است؛ مقابله با آن، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌طلبد که باز چشم امید در آن به شما جوان‌ها است.» (بخشی از بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲)

۶- مصرف‌گرایی، اسراف، اشرافی‌گری

ایشان این سه پدیده را جزء مشکلات و عیوب سبک زندگی برشمردند و با تأکید بر زیان‌های ناشی از آن‌ها بر کشور، به طبقات بالا به‌عنوان عامل سرریز و انتقال این سه عیب به دیگر طبقات جامعه اشاره کردند: «ما در سبک زندگی مشکلاتی داریم: یکی از مشکلات ما مصرف‌گرایی است؛ یکی از مشکلات ما اسراف و زیاده‌روی و زیاد خرج کردن است؛ یکی از مشکلات ما رفاه‌طلبی افراطی است؛ یکی از مشکلات ما اشرافی‌گری است. اشرافی‌گری متأسفانه از طبقات بالا سرریز می‌شود به طبقات پایین، آدم متوسط

با تفکر و ایرانی-اسلامی می‌دانند. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۰۲/۲۶) معظم له در تبیین هویت ایرانی-اسلامی می‌فرمایند؛ ما دنبال الگوی مطلوب و آرمانی خودمان هستیم که یک الگوی اسلامی و ایرانی است؛ از هدایت اسلام سرچشمه می‌گیرد از نیازها و سنت‌های ایرانی بهره می‌برد؛ یک الگوی مستقل. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۰۵/۱۵) مخالفان نظام ایران اسلامی که از هویت اسلامی-ایرانی واهمه دارند و هرگز نمی‌خواهند الگوی مستقل در جهان اسلامی شکل بگیرد، مفاهیم هویت‌بخش جامعه ما را هدف قرار داده‌اند و مرتب در حال توطئه هستند از این رو در تحکیم مؤلفه‌های هویت بخشی در مقابل توطئه‌های بدخواهان. معظم له در بند سیزدهم سیاست‌های کلی، جمعیت «تقویت مؤلفه‌های هویت‌بخش ملی ایرانی اسلامی و انقلابی و ارتقاء وفاق و همگرایی اجتماعی در پهنه سرزمینی به‌ویژه در میان مرزنشینان و ایرانیان خارج از کشور». (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۸/۰۲/۳۰) ملت بزرگ ایران را متوجه شیطنت بعضی از دستگاه‌های رسانه‌ای خارجی معرض نموده، نسبت به تفرقه‌افکنی دشمنان هشدار می‌دهند. در منظومه فکری مقام معظم رهبری هر مجموعه انسانی به هویت جمعی احتیاج دارد و باید احساس اجتماع و بستگی و هویت جمعی کند البته هویت ملی مطلوب و مورد پسندی که منجر به ایجاد عزت ملی شود. ایشان در تعریف هویت ملی می‌فرمایند: هویت ملت‌ها عبارت است از مشخصه‌های فرهنگی آن‌ها و مزیت‌های فرهنگی آن‌ها این هویت فرهنگی یک ملت را تشکیل می‌دهد. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۰۴/۲۱) هم‌چنین معتقدند هویت ملی هر ملت یک هویت جمعی است که از مجموعه فرهنگ اعتقادات و دین، استقلال، عزت، تاریخ خواست‌ها، حکومت، آرزوها و آرمان‌های اساسی و اصول و رفتارهای آن ملت تشکیل شده است. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۰۸/۱۸)

۵- هجوم فرهنگ غرب

بی‌شک، یکی از دغدغه‌های دیرینه و مهم رهبر معظم انقلاب هجوم فرهنگ غرب به زندگی مردم بوده است. ایشان در سخنرانی‌های متعدد با عناوین گوناگونی، چون ناتوی فرهنگی، جنگ نرم و... بر اهمیت این

خواستن، زیادی خوردن، زیادی خرج کردن، جزء عیوب مهم ماست در سبک زندگی-مان». (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۷/۱/۱)

— [یعنی] قشرهای متوسط — هم وقتی می-خواهد میهمانی بگیرد، وقتی می-خواهد عروسی بگیرد، مثل اشراف عروسی می-گیرد. این عیب است، این خطاست، این ضربه به کشور می-زند. زیاد مصرف کردن، زیادی

* تمدن اسلامی - گام دوم انقلاب اسلامی

مراحل پیش از شکل گیری تمدن اسلامی

* معانی و مفاهیم تمدن اسلامی

معانی و مفاهیم تمدن اسلامی

- تأثیر پذیردن فکری ملت ها از اسلام
- الگویش برای حرکت امت اسلامی
- دنیای آراسته با تعلیمات ارزشمند پیامبران الهی و آیات توانای خدای متعال
- دنیای آباد و پیشرفته در کنار تعالی معنوی
- دنیایی که انسان ها در کنار یکدیگر احساس آرامش و امنیت و اطمینان می کنند
- دنیایی که انسانیت در آن شکوفاست
- نقطه مقابل حرکت به سمت وابستگی به غرب
- نقطه مقابل تأثیرپذیری از بافته ها و بافته های بی مغز غربی ها
- نقطه مقابل منافع سرمایه دار های صهیونیست و کبشانی دارهای ظالم و خون خوار دنیا
- به معنای تصرف سرزمین ها نیست

عناصر اساسی برای ایجاد تمدن اسلامی

- ۱- تحول فکری از ایدئولوژی عظیم معارف
- ۲- پرورش انسان با کمک علمای دین، مدیران جامعه و آحاد مردم

* ابعاد نظریه تمدن نوین اسلامی و «نظام انقلابی»

ایدئولوژیک و تحریف ارزش‌ها دچار نخواهد شد. - پایبندی به ارزش‌ها: نظریه «نظام انقلابی» بدون تحریف یا بازتعریف و نیز تجدیدنظرطلبی به اصول و آرمان‌های اولیه خود پایبند است، یکی از نظریه‌های مشهور در زمینه وقوع انقلاب‌ها، نظریه «کرین برنتون» است که به نظریه «چرخش انقلاب‌ها» و «ترمیدور» شهرت یافته است. برنتون در کتاب «کالبدشکافی چهار انقلاب»، چهار انقلاب بزرگ فرانسه، روسیه، انگلستان و آمریکا را مقایسه می‌کند. از منظر «برنتون» بر اساس مقوله «چرخش انقلاب‌ها» در هر انقلاب مراحل طی می‌شود و پس از فراز و نشیب‌هایی، در نهایت اصول حاکم بر انقلاب رو به اصول حاکم بر پیش از انقلاب تغییر جهت می‌دهد. از این رو، ارزش‌های انقلاب هم دچار تغییر شده و به ارزش‌های پیش از انقلاب برمی‌گردد. قائلان به این نظریه، یک حالت چرخشی برای انقلاب قائل بوده و معتقدند هر حکومتی در نهایت، بازگشت به همان حکومت سابق خواهد بود و ارزش‌های سابق در جامعه به‌ویژه در میان زمامداران حکم‌فرما خواهد شد. (شبان نیا، ۱۳۹۱: ۱۲۴) روشی که برنتون در این کتاب به کار می‌گیرد، تاریخی-مقایسه‌ای همراه با تمثیل پزشکی و استفاده از استعاره تب است. او انقلاب را به‌مثابه یک بیماری می‌داند که مراحل خاصی دارد. این مراحل از بروز نخستین نشانه‌های بیماری آغاز شده و پس از طی مراحل با نقاهت و سرانجام بازگشت به شرایط عادی منتهی می‌شود. (برنتون ۱۳۶۲: ۸۰-۱۰۸) در پاسخ به نظریه کرین برنتون، باید گفت اول اینکه ساحت نظری حضرت امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب، انقلاب کبیر اسلامی ایران یک «تب» و «بیماری» نیست تا دوران نقاهت و ترمیدور داشته باشد؛ بلکه کوششی برای رهایی تکاملی از بیماری‌هایی است که دست‌کم در دو سده اخیر همراه تاریخی کشورمان بوده است. این کوشش استقلال خواهانه، آزادی خواهانه، عدالت خواهانه و معنویت خواهانه‌ای برای رهایی از بیماری استعمار، استبداد، استثمار و انحطاط فرهنگی انجام گرفته است. دیگر اینکه نظر او درباره چهار انقلاب فرانسه، روسیه، انگلستان و آمریکا هم صادق نبوده است. افزون بر این، هر انقلابی مسیر مخصوص به خود

نظریه تمدن اسلامی و «نظام انقلابی» همانند بسیاری از تئوری مطرح شده پیرامون انقلاب‌ها، مساحت و ابعاد گوناگونی دارد. برخی از ابعاد، ناظر بر حوزه فکری و اندیشه‌ای بوده و به‌منزله پشتوانه تئوریک این نظریه ایفای نقش می‌کند. برخی دیگر ابعاد نظریه، ناظر بر حوزه نمود بیرونی و تنزل از سپهر اندیشه به حوزه عملکردی و برخی از وجوه نظریه نیز به ترسیم چشم‌انداز و آینده آن مرتبط است.

* بعد فکری-اندیشه‌ای

اولین وجه از وجوه نظام انقلابی، وجه فکری و اندیشه آن است. در این وجه، مبانی و نظام اندیشه‌ای حاکم بر این نظریه مشخص و وجوه ایجابی و سلبی آن ترسیم می‌شود:

- مقابله با ارتجاع و نرمال‌سازی: یکی از ابعاد کاربردی نظریه «نظام انقلابی» در حوزه فکری و اندیشه‌ای، ناظر بر این است که انقلاب اسلامی در برابر هجمه‌های نفوذ دشمن برای ارتجاع و عادی‌سازی همانند سده محکم ایستاده و اجازه تحریف ارزش‌ها را نمی‌دهد. به نظر می‌رسد، کاربرد مفاهیمی چون «انقلابی‌گری» و «انقلابی ماندن» هم که قبلاً در دایره واژگانی و منظومه فکری رهبر معظم انقلاب وجود دارد، ناظر بر منحرف نشدن انقلاب اسلامی از ارزش‌های اولیه خود و تحریف نشدن ارزش‌هاست. این موضوع نشان می‌دهد، انقلاب توانایی و ظرفیت بازتولید معانی انقلابی را در خود دارد، چنانکه رهبر معظم انقلاب فرمودند: «در انقلاب اسلامی پادزهر فرود در خود این انقلاب گذاشته شده است». (بیانات مقام معظم رهبری در سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره)، ۱۳۸۵/۳/۱۳) همچنین ایشان در فرازی دیگر می‌فرمایند: «جمهوری اسلامی متحجر و در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های نو به نو، فاقد احساس و ادراک نیست، اما به اصول خود به‌شدت پایبند است و به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان به‌شدت حساس است». (بخشی از بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، پیشین) در این راستا، انقلاب اسلامی برخلاف تئوری‌های رایج به چرخش

یا تحریف اصول نظام جمهوری اسلامی نرسید، از راه نفوذ نرم به دنبال استحاله و تغییر مبانی هویتی نظام و بر آن بود تا بتواند با مهندسی افکار عمومی، جمهوری اسلامی را از یک کشور انقلابی ضد هژمون مستحکم و مَصّر بر اصول و ارزش‌های خود به کشور اقماری نظام سلطه تغییر وضعیت دهد؛ اما نظریه نظام انقلابی با وجود فشارهای سنگین نظام سلطه و توطئه‌ها متعدد و مکرر بعد از گذشت چهل سال همچنان بر اصول و آرمان‌های خود وفادار مانده است.

- جمع سیاست و دیانت: یکی دیگر از ابعاد کاربرد نظریه تمدن نوین اسلامی و «نظام انقلابی» بر تفاوت ماهوی انقلاب اسلامی با دیگر نظام‌های سیاسی ناظر است و آن، کاربرد سیاست در کنار دیانت و جمع دین و سیاست است. در نظریه «نظام انقلابی» بر خلاف آنچه برای مسیحیت در غرب اتفاق افتاد، پروژه سکولاریزاسیون در چهل سال گذشته و نیز در گام دوم و آینده انقلاب اسلامی اتفاق نخواهد افتاد. اثبات کارایی و کارآمدی نظام سیاسی مردم‌سالاری دینی و نیز تجمیع و اثبات سازگاری جمهوری و اسلامیت دلیل دیگری بر این مدعاست. همچنین نظریه «نظام انقلابی» در مقابل اندیشه احزاب، جریان‌ها و گروه‌هایی که به‌ویژه در سال‌های اولیه انقلاب، انقلاب را پایان یافته تلقی کرده و بر تشکیل یک دولت و نظام سکولار، بدون مجلس خبرگان و رهبری دینی که با نظام استکبار هیچ مناقشه‌ای نداشته باشد، قرار می‌گیرد.

* بعد عملکردی

در این وجه نظریه نظام انقلابی از سطح اندیشه به مقام عمل می‌رسد و کاربردی می‌شود. برخی از وجوه عملکردی نظریه نظام انقلابی را می‌توان چنین بیان کرد.

- نظام انقلابی نه محافظه‌کاری است نه آنارشیزم: در تحلیل و بررسی نظرات ارائه‌شده در پیرامون انقلاب اسلامی، برخی معتقدند برای نیل به آرمان‌ها و استقرار شعارهای انقلاب اسلامی حتی می‌توان از ساختارها عبور کرد و آن‌ها را نادیده انگاشت. نتیجه این فکر چیزی جز آنارشیزم نیست. در مقابل برخی دیگر معتقدند آرمان‌ها و شعارهای انقلاب صرفاً مناسب

داشته و نمی‌توان ویژگی مشاهده‌شده در یک انقلاب را به دیگر انقلاب‌ها تعمیم و نسبت داد. آن‌هم انقلاب اسلامی که درون‌مایه اصلی آن عنصر معنویت و مقابله با نابسامانی‌های فرهنگی رژیم پهلوی بوده است و از این نظر انقلاب اسلامی، تفاوت ماهوی یا دیگر انقلاب‌ها دارد؛ بنابراین یکی از وجوه کاربرد نظریه جدید «نظام انقلابی» این است که در انقلاب اسلامی مفاهیم و ارزش‌هایی، چون «استقلال»، «معنویت»، «عدالت»، «استکبارستیزی» با همان تعبیر اولی و اصولی و بدون تغییر پابرجا مانده است. کاربرد و عملی کردن نظام انقلابی به‌نوعی مقابله با تلاش دشمن برای اثرگذاری بر ادراک و برداشت مردم ایران در زمینه نرمال‌سازی و تغییر هویت انقلاب است. برای نمونه، مفهوم استقلال در انقلاب اسلامی با حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش و نیز حمایت از محور مقاومت، مفهومی پرهزینه قلمداد شده و آن را مغایر با تغییر شرایط حاکم بر منطقه و نظام بین‌الملل و مترادف با «انزوا» ذکر می‌کنند؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین کاربردهای واژه نظام انقلابی، مبارزه با تحریف، تهدیدها و آفت‌ها و چالش‌های نظام در زمینه ارزش‌ها و هنجارهای خود است.

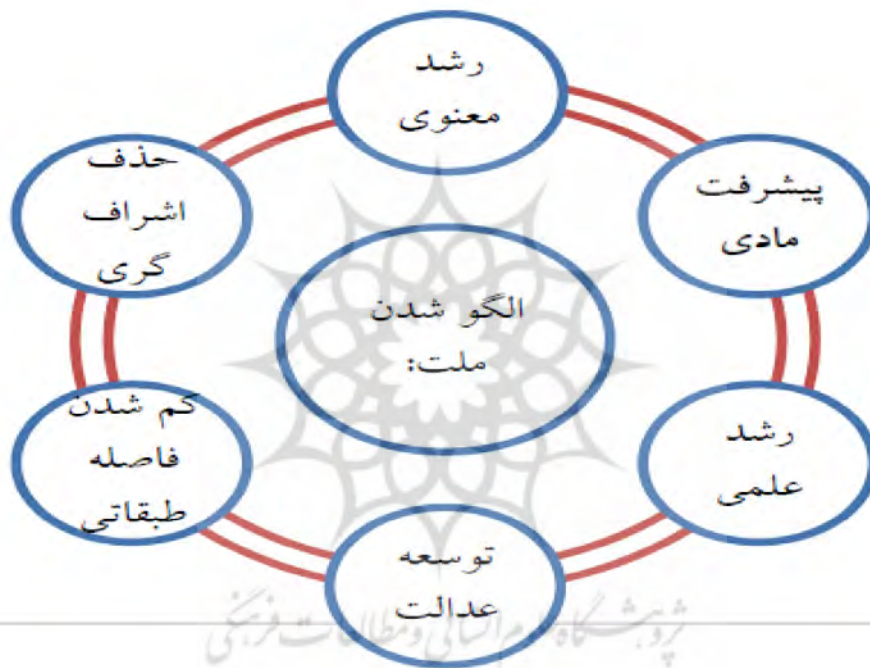
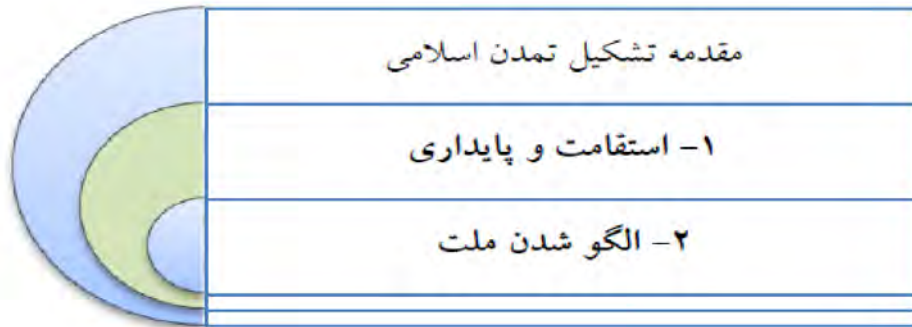
- نه به لیبرالیسم و مارکسیسم: انقلاب اسلامی ایران در شرایط سلطه همه‌جانبه مکاتب مادی لیبرالیستی و سوسیالیستی به پیروزی رسید. در چنین وضعیتی، انقلاب یا باید به سمت اندیشه‌های مارکسیستی و چپ متمایل که به بلوک شرق متعلق بود یا به اندیشه‌های لیبرالیستی غرب متکی بود؛ اما اکنون پس از گذشت چهل سال و شروع پنجمین دهه حیات، انقلاب اسلامی نشان داد به هیچ‌یک از دو ابرقدرت وابسته نبوده و نیست. با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق و بلوک شرق در سال ۱۹۹۰، همه نگاه‌ها به بلوک غرب معطوف شد و بر اساس نظریه پردازان غربی و به‌ویژه «فو کوئوما» در نظریه پایان تاریخ اسلامی با نفی این نگاه معتقد و متکی به اصول و مبانی خویش راه سوم نوینی را پیش روی جهانیان گذاشت. در حقیقت نظریه «نظام انقلابی» نشان‌دهنده راه دیگری است که در آرمان و هدف‌های خود با این دو قطب تفاوت ماهوی دارد. از آنجا که نظام سلطه پس از آزمون راه‌های سخت و نظامی به اهداف مطلوب خود در تغییر

جمهوری اسلامی را بگیریم که جمهوری اسلامی صرفاً به یک کشور تبدیل شود. کشور دارای مفهوم خاصی است و همانند دیگر کشورها، نسبت ایستا و ساکن دارد و در واقع کشور در چنین موقعیتی دنبال منافع ملی است؛ این رو از آرمان خواهی در سطوح گوناگون منطقه‌ای و جهانی پرهیز می‌کند. رهبر معظم انقلاب در مقابل گفته کیسینجر، بحث نظریه «نظام انقلابی» را مطرح کرده و فرمودند انقلاب به شرطی تداوم می‌یابد که نظام برآمده از این انقلاب، از تبدیل شدن به کشور فاصله بگیرد. (همان) در همین راستا، امام خامنه‌ای موضوع «انقلابی بودن، انقلابی ماندن و انقلابی عمل کردن» را مطرح کرده‌اند که در چارچوب نظریه «نظام انقلابی» قابل درک خواهد بود. نظام انقلابی در مقابل انقلاب زدایی سیاست خارجی: به نظر می‌رسد، یکی دیگر از ابعاد کاربرد مفهوم «نظام انقلابی» تلاش دشمن و نظام سلطه برای انقلاب زدایی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گوناگون منطقه‌ای و نظام بین‌الملل است. بدیهی است، در دوره ریاست جمهوری «دونالد ترامپ» بیشترین حمله‌ها علیه «ماهیت و اصول انقلابی» کشور انجام شده است. گروه اقدام ایران مستقر در وزارت خارجه آمریکا، طی گزارشی اعلام می‌کند ایران تنها حکومت انقلابی باقی مانده در روی کره زمین است که آمریکا باید کار آن را یکسره کند. در واقع مفهوم کلیدی سیاست خارجی ترامپ در قبال ایران، انقلاب است؛ به عبارت دیگر، از منظر دشمن، این انقلاب اسلامی است که ایران را حتی به لحاظ مادی قدرتمند کرده و رفع تهدید ایران تهدید ایران تنها از طریق انقلاب زدایی از سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران میسر است؛ این رو بافهم این چارچوب می‌توان به اهمیت تأکید رهبری بر مسئله نظام انقلابی پی برد.

دوره وقوع انقلاب است و در دوره تشکیل و ثبات نظام کارایی ندارد. از نظر این گروه تحلیل‌گران انقلاب که به نظریه برینتون نزدیک است، انقلاب حاصل تب و بیماری جامعه است و پس از پیروزی بسیاری از آرمان‌ها را باید کنار گذاشت. خروجی این تفکر نیز چیزی جز محافظه‌کاری و رضایت و تن دادن به شرایط موجود و انفعال نیست. نظریه نظام انقلابی در مقابل دو تفکر محافظه‌کاری و آنارشسیسم قرار می‌گیرد. چنانکه رهبر معظم انقلاب فرمودند: «در نظام انقلابی می‌تواند در عین پایبند بودن به ساختار، انقلابی ماند و برای بهبود ساختار تلاش شبانه‌روزی کرد، اصل بر ساختن است نه تاختن، اصل بر حرکت است نه جمود که نظام انقلابی همچون پدیده‌ای زنده و با اراده همواره دارای انعطاف و آماده تصحیح خطاهای خویش است، اما تجدید پذیر و اهل انفعال نیست». (بیانات در دیدار رئیس و اعضای خبرگان رهبری، ۱۳۹۴/۱۲/۲۰) بر اساس نظریه «نظام انقلابی»، نظام در سیاست داخلی نه اهل تحجر و عقب‌گرد است و نه اهل تغییر بنیانی وضعیت موجود. نه در سیاست داخلی و نه خارجی اهل هرج و مرج طلبی است و نه خواهان حفظ شرایط موجود بدون توجه به تغییر شرایط نو به نوبه نو محیط پیرامون.

نظام انقلابی در مقابل نظریه نهادسازی انقلاب‌ها: طبق نظریه نهادسازی، هر یک از انقلاب‌ها به تدریج از روحیه انقلابی فاصله گرفته و از شور و حرارت می‌افتد و جای خود را به نهاده‌ای محافظه‌کار می‌دهد. یکی از برنامه‌های دشمنان طی چهل سال گذشته این بوده که آرمان‌خواهی انقلاب کم‌کم جای خود را به نهادسازی داده و فرایند انقلاب خاتمه یافته تلقی شود. طبق بیانات مقام معظم رهبری، از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی این تفکر غلط، انقلاب را به معنای تنش، نزاع و کارهای غیرقانونی می‌داند که البته معنای نظام انقلابی این نیست. در حقیقت همان‌طور که رهبر معظم قبلاً هم فرمودند انقلابی گری به معنای «مشی صحیح، عاقلانه شجاعانه و پراکنجه» است که آن هم فقط در بستر نظام اسلامی معنا دار و امکان پذیر است. «هنری کیسینجر» صاحب‌نظر آمریکای در زمینه حرکت دادن نظام اسلامی به سمت نهادسازی مدعی شده بود، زمانی می‌توانیم جلوی

موتور محرکه حرکت به این سمت محسوب می شود. شاخصه اصلی تمدن اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب تعالی و سعادت انسان هاست. در این تمدن نوین اسلامی می توان به موقعیتی رسید که سال ها تمدن غرب داعیه رسیدن به آن را دارد. در حقیقت، در سایه «نظام انقلابی» است که می توان به آزادی و حقوق شهروندی، برابری، نظم و شریعتگرایی فارغ از تحجر و جمود رسید که همان تحقق تمدن اسلامی است. (غضنفری ۱۳۹۷: ۲۳۸-۲۳۶)

در مجموع، می توان نقش آفرینی نظریه «نظام انقلابی»

وجه آرمانی رهبر معظم انقلاب اسلامی، «ایجاد تمدن درخشان اسلامی» را چشم انداز پیش روی جهان اسلام معرفی می کنند و معتقدند: «مصادق عینی و خارجی برای پیشرفت مفهوم اسلامی» که «هدف ملت و هدف انقلاب اسلامی» است، ایجاد یک «تمدن نوین اسلامی» است. (بیانات در دیدار جوانان خراسان شمالی، پیشین) در حقیقت سوگیری و سمت وسوی نهایی نظریه «نظام انقلابی» تحقق تمدن درخشان اسلامی در آینده است در واقع نظریه نظام انقلابی

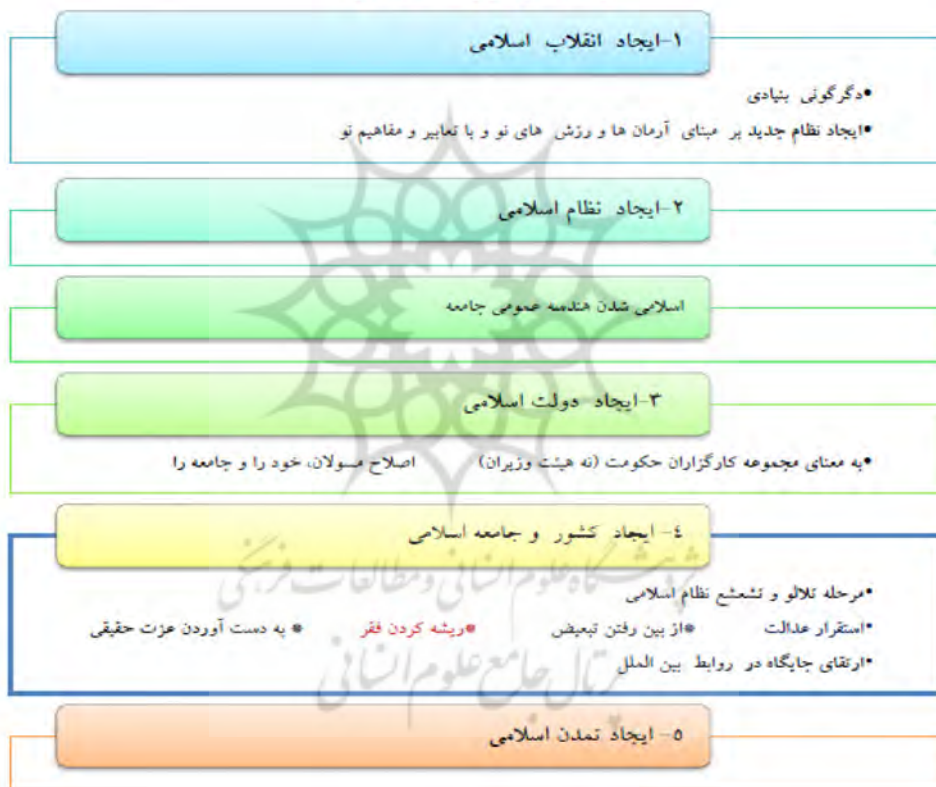

به شریعت مترقی اسلام را حفظ کنید، بی آنکه گرفتار جمود و تاجر شوید، چگونه مستقل شوید، بی آنکه منزوی شوید، چگونه پیشرفت کنید، بی آنکه وابسته شوید، چگونه مدیریت عملی کنید بی آنکه سکولاریزه شوید». (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴)

در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی را در بیانات رهبری به وضوح دید، چنانکه می‌فرماید: «در این جهاد بزرگ، کار اصلی شما این خواهد بود چگونه آزادی و حقوق اجتماعی منهای لیبرالیسم و برابری منهای مارکسیسم، نظم منهای فاشیسم غرب را نهادینه کنید، چگونه تقید خویش به شریعت مترقی اسلام را نهادینه کنید، چگونه تقید خویش

فرآیند شکل‌گیری تمدن اسلامی

فرآیند شکل‌گیری تمدن اسلامی

* نتیجه‌گیری

در چارچوب نظریه امام امت، امام (ره) بر اساس اجتهادی انقلابی، معانی و مفاهیم اصیل انقلابی را باز تولید کرده و آن‌ها را بسط معنایی می‌دهد. متعاقب آن افق‌های تازه‌ای در ساحت اندیشه‌های انقلاب گشوده و مفاهیم جدیدی خلق می‌شوند. نیت و خواست دشمن در ایجاد سبک زندگی سرمایه‌دارانه از طرفی و سبک زندگی اسلامی ایرانی که در بیانیه گام دوم انقلاب توسط مقام معظم رهبری مطرح گردید از سوی دیگر مقدمه ایجاد تمدن نوین اسلامی از منظر ایشان است. سبک زندگی از منظر ایشان به صورت رفتار اجتماعی و شیوه زیستن تعریف و با اشاره به مسئله پیشرفت در تمدن اسلامی، سبک زندگی را زیرمجموعه تمدن اسلامی دانستند. ترویج شعار بی‌نیازی از مکتب اعتقادی، تقلید از فرهنگ غرب، ترویج سبک زندگی غربی، تغییر باور، هویت و شخصیت مردم، هجوم فرهنگ غرب و مصرف‌گرایی، اسراف، اشرافی‌گری، چالش‌های فراروی سبک زندگی از منظر رهبر معظم انقلاب است. مقام معظم رهبری فرآیند تحقق اهداف انقلاب اسلامی را در قالب مراحل پنج‌گانه؛ انقلاب اسلامی، تشکیل نظام اسلامی، تشکیل دولت اسلامی، تشکیل کشور اسلامی، تشکیل دنیای (امت، تمدن) اسلامی دانستند. به عبارتی سبک زندگی مطلوب از منظر رهبر معظم انقلاب عبارت است از؛ بسترسازی حیات طیبه، ابزار تحقق تمدن نوین اسلامی، حل مشکلات مردم عامل تعالی انسان مطلوب، ایجاد و تقویت عقل معاش، بازگشت به اسلام، تکیه بر قوای عقلانی در جامعه. از سوی دیگر در چنین بستری، زمینه‌های جدیدی برای کنش معطوف به انقلاب شکل گرفته و سطوح متکامل -

تری از انقلاب اسلامی باز تولید می‌شود. یکی از این مفاهیم جدید «تمدن نوین اسلامی» و کاربرد نظریه «نظام انقلابی» از سوی رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است. این نظریه، نشان از زاینده‌گی انقلاب اسلامی و تداوم و تکامل آن فارغ از جمود، تجدیدنظرطلبی، محافظه‌کاری یا رویکردهای آنارشستی است. این نظریه سه وجه اساسی فکری، عملکردی و آرمانی دارد. حوزه اندیشه‌ای نظریه «نظام انقلابی» به چرخش ایدئولوژیک یا ترمیدور و تحریف در ارزش‌ها دچار نشده و نمی‌شود. همچنین بر خلاف انتظاراتی بر برخی حزب‌ها و جریان‌ها، انقلاب اسلامی در چارچوب نظریه «نظام انقلابی» به سکولاریسم و وقوع نرمالیزاسیون نیز دچار نخواهد نشده و نمی‌شود. در وجه عملکردی نیز، بنا بر نظریه «نظام انقلابی»، انقلاب اسلامی نه خواهان برهم زدن آنارشی‌گونه وضع موجود است و نه به انفعال و در خود ماندن نظام‌های محافظه‌کار تن می‌دهد. بر اساس نظریه «نظام انقلابی»، آرمان‌های اصیل انقلاب در حوزه سیاست داخلی و خارجی بدون تغییر در محتوا پیگیری خواهد شد تا زمینه برای تحقق وجه سوم نظریه که همانا تحقق تمدن درخشان اسلامی است، فراهم شود.

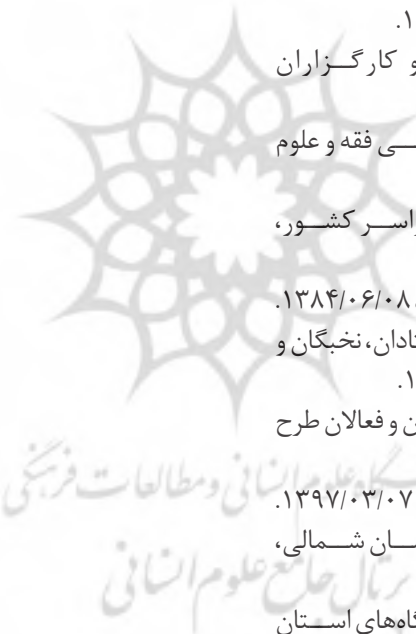
بنابراین به نظر می‌رسد ایجاد و برپایی تمدن نوین اسلامی و احیای نظریه نظام انقلابی نیازمند بستری قوی و متناسب با نیاز جامعه و فرهنگ ایرانی و به خصوص سبک زندگی اسلامی ایرانی از منظر ایشان دارد. در حقیقت سبک زندگی مطلوب حضرت آقا مقوم و تثبیت‌کننده نظریه نظام انقلابی و در نتیجه منتهی به الگوی تمدن نوین اسلامی خواهد بود.

* منابع

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در: www.farsi.khamenei.ir
- بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی برینتون، کربن. (۱۳۶۲). کالبدشکافی چهار انقلاب؛ ترجمه محسن ثلاثی؛ تهران. غضنفری، عزیز. (۱۳۹۷). ایران در چهل سالگی انقلاب اسلامی؛ زمزم هدایت. شبان‌نیا، قاسم. (۱۳۹۱). ارزیابی نظریه چرخش انقلاب و تطبیق آن بر انقلاب اسلامی ایران؛ معرفت سیاسی، دوره ۴، ش ۲، پاییز و زمستان. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۷۹/۱/۱. بیانات در انتصاب حجت‌الاسلام محمد قمی به ریاست سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۹۷/۵/۲۸. بیانات در جمعه مسئولان و کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۹/۲۱. بیانات در دیدار اعضای موسسه عالی فقه و علوم اسلامی، ۱۳۹۷/۱۲/۱۳. بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۱۳۹۴/۱۰/۱۴. بیانات در دیدار با اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۴/۰۶/۰۸. بیانات در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها، ۱۳۹۷/۰۳/۲۰. بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان و فعالان طرح «حلقه صالحین»، ۱۳۹۱/۰۹/۰۱. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۷/۰۳/۰۷. بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳. بیانات در جمع دانشجویان دانشگاه‌های استان همدان، ۱۳۸۳/۰۴/۱۷. بیانات در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴. بیانات در دیدار طلاب حوزه علمیه استان تهران، ۱۳۹۷/۰۶/۰۶. بیانات در دیدار علما و روحانیون تبریز، ۱۳۷۲/۰۵/۰۵. بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲. بیانات در دیدار مدیران، مدرسان و طلاب حوزه‌های علمیه استان تهران با رهبر معظم انقلاب،

۱۳۹۷/۰۲/۲۵

فعالی، محمد تقی. (۱۳۹۶). مبانی سبک زندگی اسلامی، قم، موسسه دین و معنویت آل یاسین. ساموئل هانتینگتون، تمدن‌ها و بازسازی نظام جهانی، ترجمه مینو احمد سر تیپ، تهران.

روش کار علم انسانی و مطالعات فرهنگی
رساله جامع علوم انسانی